

Старий Якименко оженив сина та таку-то вже невісточку собі взяв, що й не сказати! Білолиця, гарна й весела, а прудка, як зайчик; і в хаті й на дворі в'ється, порядкує, господарює, і співає, і сміється, аж геть чутно її голосок дзвенячий. Аби на світ благословилося, уже вона й прокинулась, як рання пташка, і клопочеться, й бігає. І свекру догодить-услужить, і чоловіка пожалує, і діло не стоїть — зроблено все. Живуть щасливо, любенько; старий, на їх глядячи, тільки бога милосердного дякує.

Одно й журило їх, що діток господь не дає. Вона, було, як де попаде чужу дитинку, то вже й цілує, й милує, а сама зітхне тяжко.

Аж ось послав їм господь, — уродилась дівчинка. Так-то вже кохає та пестить Горпина свою первичку, і з рук не спускає; аби прокинулось, аби поворухнулось — уже вона й коло колиски, і хрестить, і цілує, і колише, і співає над нею. На панщину поженуть, — дитинку за собою несе та вже й моститься там з нею; сама робить, а око біжить до дитинки.

Ото, було, молодиці й жартують:

— А що, — кажуть, — ваша дочка, Горпино? Вона й почне:

— Та вже всміхається, сестриці-голубоньки, і рученята до мене простягає; вже знає мене; ні до кого не йде, тільки до мене. Свекор бубликом манив — не хоче! І в долонечки вже плеще! Вийду я з хати та з-за дверей і дивлюсь, а воно й водить оченятами — шукає мене!

— Розумна, розумна зросла, — кажуть. — Готуй лишень посаг та рушники: хутко й свататимуть!

А дівчинка, справді, як та квіточка розпукується; таке славне дитятчко, веселе й здорове, на пречудо!

II

Тим врем'ям помер наш пан; почав молодий господарювати. І старий був недобрий, а сей такий лихий, що нехай господь боронить! Так людей жене, гірш як тих волів. Отеє три дні панські одбудем, а четвертий за подушне, п'ятниця й субота якісь толочні повидумували. А яка толока? Не то страви, та й хліба не дають. День при дні, день при дні робимо. Перше все сподівались: молодий пан буде добрий, та й дождали собі доброго! Він був не дуже багатий, а жити пишно, у розкоші великій хотів, по-панськи! Що йому до того, що люди, було, на ниві падають? Він собі то коней заведе таких, що як змії, то коляску купить новеньку, то у місто поїде — там стратиться. А нам іще, було, кажуть сусідні панки (вони заходять часто з чужими людьми в розмову, а своє, то б'ють так, як і великі пани — аби рука досягла); то й кажуть було: "Десь у вас тепереньки пан добрий дуже! Так говорить, що аж лихо! Що мужиків треба й наукам учити, і жалувати, і невіть-що! Десь його мудро дуже навчено!"

А се справді перше говорив, що й хати нові поставлю у три віконця, а потім — то й старі розвалились! Може, його на добре й учено, та, мабуть, панську істоту не переробиш!

Все село як за стіну засунулось, такі смутні всі, що сумно й глянуть! Тільки Горпина трохи веселенька, тішиться малою донечкою та й про громадське лихо забуває. Та не минула й її лиха година! Занедужала дитинка, кричить, плаче. Горпина й сама плаче над нею, та нічого не врадить. Бігав старий свекор до лікарки — нема дома, та навіть і з молодиць нема нікого: всі на панщині. Далі й за Горпиною прийшли:

— Чому не йдеш?

— В мене дитина нездужає, — каже вона плачучи.

— Панові треба робити, а про твою дитину байдуже. Мусила йти. Узяла дитину, обгорнула та й пішла. А воно, біднесеньке, кричить та кричить. Дойшли, пан стрічає сам, такий гнівний, крий мати божа! Почав її словами картати, а дитиночка на руках так і пручається — кричить. Пан іще гірш розгнівався:

— Геть ту дитину! — гукнув, — геть! Треба мені робити, а не з дитиною панькатись!

Звелів десятнику додому однести.

— Ой, паночку, голубчику! — благає його Горпина плачуща. — Нехай же я хоч однесу сама! Паночку мій! Будьте милостиві! Се моя дитинка єдина!

— Неси, неси, — каже десятнику, — а ти роби діло, коли не хочеш кари здобути.

Понесли дитинку полем. Іще довго Горпина чула дитячий плач, жалкий та болізнний; далі все тихш, а там і зовсім затихло.

III

Як уже вона там робила сей день, — увечері прибігла додому, аж дух її захватило:

— Дитинко моя! Донечко! Чи ви ж доглядали її, батеньку? Скажіть же бо, що й як?

— Та годі побиватись, дочко, — каже старий свекор, — дякувати господові, втихла трохи.

Та не надовго: вночі прокинулось ізнов та ще гірш страждає, аж горить. Радилась Горпина з бабами, — нічого не врадили, нічого не допомоглося. А тут день уже нахоплюється, треба на панщину йти. Згадала Горпина, що чула колись, як дитина не спить, то настояти макові головки на молоці та й дати випити. Так вона й зробила. "Нехай хоч воно відпочине — не мучиться", — думає. Як дала їй, дитина зараз і втихла, засипати почала, та так кріпко заснула і не здригнулась, як крикнув десятник на весь голос: "На панщину!"

Положила Горпина дочку в колисці, перехрестила та й пішла плачучи.

Як там її лаяли, як на неї сварились — і не слухає, аби їй до вечора дождати! Перемучилась день. От сонечко вже за синю гору запало, от уже й вечір. Біжить вона додому, біжить... Убігла в хату: тихо й темно. Вона до колиски, за дитину, — дитина холодна лежить: не ворухнеться, не дише.

IV

— Тату! — крикнула.

— А чого, дочко, мене лякаєш? Я був задрімав. Мала спить і досі.

Горпина й слова не промовить, обхопила дочку руками та наче й замерла. Старий ізнов задрімав.

— Світла! Світла дайте! — скрикнула. — Тату! Світла! Старий викресав огню. "Що се з нею подіялося?" — думає, та як засвітив, глянув, так і прикипів на місці. Стоїть серед хати Горпина, аж почорніла і страшно дивиться, а на руках у неї мертва дитина.

— Дочко, — промовив старий, — дочко!

— А що, — одмовляє, — бач, як допомоглося! Затихла моя дитинка, не кричить!

А далі як заплаче, як затужить, — де ті й сльози беруться! Так і ллються струменем.

Почули люди, прибігли, говорять, вмовляють. Вона мов і не чує, і не одірвуть од дитинки. Чоловік ходить сам як не при собі; свекор аж занедужав.

Стали похорон ладити. От уже й домовинку принесли новеньку, всипали квітками пахучими та зіллям.

— Горпино, — кажуть, — дай дитину.

Не дала. Сама обмила її й положила. Час уже й нести, а вона стоїть — дивиться. Люди до неї говорять — не чує, не слухає.

Одвели якось, узяли й понесли. Глянула вона тоді вперше округи, перехрестилась і собі пішла. Куди люди не ступлять, і вона слідком за ними, за тою домовинкою; йде, словечка не промовить. І в церкві достояла мов спокійна, та як стали ховати, боже мій милий! так і кинулась за дітям у яму. Ледве вхопили її та принесли додому, мов неживу.

Хорувала вона тяжко тижнів із три. Якось господь помилував, вернув здоров'я, та розум не вернувсь! Така вона стала, якась не при умі. Цілісінький день ходить мовчки та городній мак ізбирає; а спитати, нащо? "А се, — каже, — для моєї дитинки".

Взимку то все плаче: "Нема маківокі Чим мені донечку рятувати!"

Аби почала перша маківочка бриніти, вже й углядить, і зараз вирве й любує єю, не натішиться. То ще діло робить, порається, а тільки

зацвітуть маки в городах, вона й хату покине і не вийде з тих маків. Ідеш понад городами, то й бачиш: сидить між повними маківками в білій сорочці, гарно убрана, у намисті, й сама ще молоденька, —тільки як крейда біла; сидить та перекидається маківочками, і всміхається, як дитина... А маки процвітають, і білим, і сивим, і червоним квітом повно.